ühingu nimest sõna »Eesti« ära jäeti ja see »Põhja Krediit-Ühisuseks« nimetati, saadi avamisluba. Mõlema nimetatud ühingu ellukutsumisel oli H. asutajate hulgas juhtival kohal. Oma viimastel eluaastatel oli H. Peterburi eesti seltskonnas säärase lugupidamise võitnud, et iga tähtsama ettevõtte puhul, iga keerulisema küsimuse lahendamisel tema kui elukogenud usaldusmehe nõu küsiti. — Suurema tähtsuse kodumaa kohta omandas H. oma »Tervise õpetuse« kirjutamisega. Pidalitõve uurimisreisidel oli ta ära tunnud, kui tarvilik on rahvale üldiselt arusaadav õpetus keha tegevusest ja selle riketest ning nende eest hoidumisest. Esimestel Peterburis viibimise aa. jätkus tal vaba aega ja ta võttis vastava õpperaamatu kirjutamise käsile. Töö oli raskem, kui ta arvanud. Ei olnud enne veel keegi katsunud inimese keha üksikuid osi ja nende tegevust üksikasjalisemalt kirjeldada, puudusid eesti keeles suurelt jaolt tarvisminevad oskussõnad. Neid tuli luua, mis aga sugugi hõlpus ei olnud. Kui H. kuidagi nõu ei leidnud, käis ta dr. Hurtilt toetust otsimas. Ettevõte edenes visalt. Alles 1894 jõudis töö lõpule ja võis trükis ilmuda.

Suurem keelemees ei olnud H. mitte, seda on ka tema »Tervise õpetusest« märgata. Keel on raskepoolne. Ei ole ka kõik uued oskussõnad õnnestunud, kuid arstiteadusliku kirjanduse alal on H.-i »Tervise õpetus« siiski põhjapaneva tähtsuse omandanud ja selle II, kõigiti uuesti läbitöötatud ja parandatud ning täiendatud väljaanne (1913), mille H. veel enne surma jõudis trükivalmis teha, on nimetatud keelelistest puudustest juba vaba ja tuleb ka sisuliselt kõigiti kordaläinuks lugeda. — H. oli täiskarsklane ja astus energiliselt karskuse eestvõitlejana üles. Karskusmõtte põhjendamiseks kirjutas ta raamatu »Alkoholismuse põhjused« (1909).

Oma eluviisis armastas ta kõige suuremat lihtsust. Juba üliõpilaspõlvest peale oli tema juhtnööriks: õhtu vara magama, hommiku vara üles; söök olgu toitev, aga lihtne; kehategevus ei tohi puududa, tarbekorral peavad kehaharjutused selle asendama! Nende juhtnööride järele elas ta oma eluaja. — H. armastas väga laulu, tegi korraliku lauluõppimiskursuse läbi ja uuris häälesünnitamis-meetodeid. Mitmed tema teaduslikkudest töödest on laulmise üle kirjutatud ja ta pidas konservatooriumis rea loenguid laulmisest.

1911. a. suve lõpu poole jäi H.-i tervis järjest halvemaks, talve tulekul ei saanud ta enam voodist välja. Ametivendade määramise järele põdes ta verehaigust (*Leukaemia lienalis acuta*), millest pääsmist ei olnud loota. Oma testamendis määras ta oma varanduse peaosa, Sangaste v. oleva suure, ilusa Savi talu, kus ta üles kasvanud ja mille ta pärast omandanud, »puhkepaigaks vanematele Eesti kirjanikkudele, kunstnikkudele, seltskonnategelastele ja arstidele«. »Tervise õpetuse« 3000 eks. II trüki kulud pidid tema varandusest tasutama, sissetulek raamatute müügist ülalnimetatud puhkepaiga heaks minema. — H. suri Peterburis 16. I 1912 poissmehena. Tema surnukeha toodi kodumaale ja maeti Sangaste surnuaiale, Hellatite perekonna matmispaika.

»Tervise õpetuse« II trüki eessõna; „Краткій обзоръ научн. дѣятельности П. П. Геллата“ (Практ. Мед. kirjastuse väljaanne, Peterburis, 1912). *H. K.*

HELLE, Anton Thor, sünd. Tallinnas a. 1683 põlise kaupmehe-soo liikmena. Õppis Kieli ülikoolis usuteadust. 1713 Jüri koguduse õpetaja, kus püüdis koguduse vaimlist huvi äratada, asutades köstrikooli, kus ka ise oli õppejõuks. Varssi konsistooriuminõunik ja 1742 Ida-Harju praost. Suri 13. IV 1748. — H. on omandanud põhjapaneva tähtsuse eesti keele arendamises ja kuulsuse Piibli esimest korda eesti keelde tõlkimises. Keelemehena on ta väärtus juba selles, et ta püüdis hoolsasti tundma õppida ja õieti tarvitada rahvakeelt. Jüris kirikuõpetaja ametis oli tal võimalik kauemat aega iga päev rahvaga kokku puutuda ja Jüri murret tähele panna. Selle hoolsa õppimise vili oli, et 1732 võis Halles ilmuda tema »Kurzgefasste Anweisung zur Ehstnischen Sprache«. Kuna H. oli ise koormatud Piibli tõlkimisega ja muude kiriklikkude raamatute väljaandmisega (m. s. võttis ta osa Hornungi »Koddo ning Kergo Ramat'u« parandamisest, mille uus trükk ilmus Halles 1721), toimetas mainitud lühikese eesti keele õpetuse trükki Tallinna eesti koguduse abiõpetaja Eberhard Gutsleff *jun.* (vt.), kes ka rahvakeelt tundis. Peale eesti keele grammatika ja sõnastiku on sellesse »õpetusse« mahutatud »ühe kristliku sõbra väsimata usinuse läbi« — arvat. oli see kooliõpetaja Hess — 525 eesti vanasõna ja 135 mõistatust, rahvasuust korjatud, hulk eestikeelseid taimede nimesid, ajaarvud, tähtpäevad, eesti teretuskombed, vanad eesti eesnimed, tuulte nimed, Tallinna tänavate ning kogu Eestimaa valdade nimestik. Grammatika lõpul leidub jutu stiilis esimesi eestikeelseid rahvatulunduslikke juhatusi, nimelt linade harimise ja mesilastepidamise kohta. H. raamat oma praktilise osaga oli nähtavasti määratud eeskätt noortele kirikuõpetajatele eesti keele õppimiseks. Tähelepandav on ka raamatu rikkalik vanavara osa. Hiljemini, 1732—80, ei ole ilmunud trükist vähematki raasukest rahva vanavara. Ka